
Projev děkana MFF

Oslavy 60 let existence MFF - Projev děkana MFF prof. Zdeňka Němečka

Vaše Magnificence rektore, spectabiles, honorabiles, milé kolegyně, vážení kolegové, dámy a pánové, Vyslechli jsme hřejivá a povzbudivá slova Jeho Magnificence a nyní se pokusím v několika větách rekapitulovat oněch 60 let.

Přírodní vědy byly součástí výzkumu a výuky na Univerzitě Karlově od jejího založení v roce 1348. Rychlý pokrok v těchto vědách v průběhu minulého století si vynutil nejprve v roce 1920 založení Přírodovědecké fakulty a posléze vedl k vytvoření samostatné fakulty pro pěstování matematiky a fyziky. Stalo se tak 1. 9. 1952, kdy byla vládním dekretem založena Matematicko-fyzikální fakulta Univerzity Karlovy administrativním vyčleněním matematických, fyzikálních a chemických oborů z tehdejší fakulty přírodovědecké.

Celý proces nebyl jednoduchý, vznikaly a zanikaly další fakulty, jako byla fakulta Biologická nebo Geologicko-geografická. Situace se stabilizovala až v roce 1959, kdy v nové podobě vznikla současná Přírodovědecká fakulta, na kterou se z MFF vrátily chemické obory. Složitost tohoto období ještě zvětšil vznik Fakulty technické a jaderné fyziky Univerzity Karlovy v roce 1955. Tam přešla z MFF skupina jaderných fyziků, ale po převedení této fakulty v roce 1959 na ČVUT se jí řada vrátila zpět. Zájemce o podrobnou historii bych odkázal na vynikající publikaci, kterou MFF vydala k 50. výročí svého založení a kde je historie fakulty a jejích pracovišť podrobně a poutavě popsána.

Fakulta tedy nevznikla na zelené louce a dostala do vínku budovy, které pro matematiku a fyziku vybudoval na začátku 20. století profesor Čeněk Strouhal. Kvalitní výzkum a výuku ale dělají lidé, nikoli budovy, proto bych rád zmínil – bez nároku na úplnost – alespoň některé osobnosti, jejichž práce byla základem současných úspěchů fakulty.

Obvykle je zmiňován Bernard Bolzano, matematik a teolog, jeden ze z těch, kteří proměnili kalkulus v matematickou analýzu, ale to je přeci jen dávná historie. U vzniku naší fakulty však stáli mezinárodně významní matematici jako Vojtěch Jarník a Eduard Čech. Profesor Jarník dal na dlouhou dobu dopředu podobu výuce matematické analýzy na fakultě a profesor Čech založil MUUK a učinil z něj jedno ze světových center topologie a geometrie. Jak si jejich odkazu fakulta váží, je vidět i z toho, že proces přijímání studentů do matfyzácké komunity se tradičně nazývá „jarníkování“ a jméno Eduarda Čecha nese jedno z našich výzkumných center.

Ale i fyzika má své velikány, na jejichž ramenou stojí. Již zde padlo jméno profesora Strouhala, ale jistě bychom neměli zapomínat na další, jako byli profesor Zátopek, profesor Kunzl nebo profesor Votruba.

MFF sice vznikla ze dvou kateder přírodovědecké fakulty, ale tempo jejího rozvoje bylo záviděníhodné. Postupně vznikala další a další pracoviště, slučovala se, měnila jména, nicméně fakulta neustále rostla.

Přes toleranci, která byla vždy pracovníkům fakulty vlastní a která fakultě pomohla překonat období společenských zvrátů, se s růstem počtu jednotlivých disciplín více a více projevovaly jejich různé potřeby. Svoji úlohu jistě sehrála i skutečnost, že fakulta nemá vlastní kampus a matematická a fyzikální pracoviště jsou dislokována v různých místech Prahy. K tomu se přidružil bouřlivý rozvoj informatiky, která sice měla na fakultě vždy své místo, ale byla dlouho chápána jako součást matematiky.

Vývoj vyústil v organizační rozdělení fakulty do tří sekcí – fyzikální, informatické a matematické. Stalo se tak právě před 20 lety, a tedy i naše sekce mají letos kulaté výročí. Původně se jednalo o rozdělení čistě administrativní, ale sekce se postupně osamostatnily, a dnes každá hospodaří se svým rozpočtem a určuje svoji personální politiku. Je plně v kompetenci kolegia sekce, jak k tomu přistoupí. Z odstupem let je možné konstatovat, že toto rozdělení paradoxně fakultu sjednotilo. Fakulta se dále chová jako jeden organický celek, úzké propojení jednotlivých disciplín není jen proklamace, ale skutečnost. To je důležité a bude to ještě důležitější v budoucnu.

Současná doba je plná nejrůznějších zvrátů, mění se systémy financování, připravuje se nový zákon o vysokých školách a jistě nás čekají i další změny. Některé z nich mohou být zdánlivě výhodné pro jednu část, jiné pro jinou, ale pokud si fakulta zachová jednotu, potlačí partikulární zájmy jednotlivých skupinek a bude mluvit jedním hlasem, věřím, že pokaždé z těchto zvrátů vyjde silnější, stejně jako tomu bylo v minulosti.

MFF patří k nejmladším fakultám naší univerzity, ale postupně se stala fakultou, na kterou může být univerzita právem hrdá. Naší silnou stránkou je úzké propojení výuky s vědeckou prací. Kvalitu výuky je obtížné hodnotit a kvantifikovat, ale pro hodnocení vědecké práce vytvořila Rada pro výzkum, vývoj a inovace bodovou stupnici. Metodika tohoto hodnocení jistě není ideální a je předmětem kritiky z nejrůznějších stran. Přesto se i kritici této metodiky shodují na tom, že v našich oborech je možno ji používat pro srovnání uvnitř jednotlivých disciplín.

Podle této stupnice je MFF nejvýkonnější výzkumnou institucí v České republice, předčí nejen další srovnatelné fakulty, ale i ústavy Akademie věd. Číselné srovnání můžete nalézt na našem webu. Pokud bychom se chtěli hodnotit jiným způsobem, můžeme konstatovat, že matematika na MFF se jako jediný exaktní či přírodovědný obor v ČR zařadila do skupiny excelence v prestižním žebříčku ExcellenceRanking 2010 německého Centra pro rozvoj vysokého školství.

Rozvoj a současné místo naší fyziky nejlépe dokumentuje vzrůstající úloha MFF v České cestovní mapě výzkumných infrastruktur. MFF UK má i významné postavení ve velkých evropských výzkumných infrastrukturách:

Material Science Beamline na synchrotronu ELLETRA v Terstu byla vybudována a je řízena pracovníky fakulty. Laboratoř magnetizmu a nízkých teplot je dislokována přímo v prostorách naší fakulty. MFF garantuje českou účast v mezinárodním ústavu ILL v Grenoblu a v současné době tam buduje nákladem asi 30 mil. Kč nový neutronový spektrometr THALES. Významné je i působení pracovníků fakulty v CERN, kde se podílíme na experimentu Atlas a v dalších mezinárodních výzkumných centrech.

Velké evropské projekty nejsou omezeny ovšem jen na fyziku, pracovníci inženýrské sekce například iniciovali vznik evropského centra počítačové lingvistiky LINDAT-CLARIN.

Stranou tohoto rozvoje nezůstávají ani pracoviště, která nejsou do velkých evropských projektů přímo zapojena, protože hodnota strojního a přístrojového vybavení vzrostla za posledních 10 let o 334 mil. Kč.

Matematicko-fyzikální fakulta začínala v karlovských budovách, ale výzkumný a výukový program fakulty se rychle rozšiřoval a v karlovských budovách začalo být těsno. Proto byly MFF od roku 1960 po částech přidělovány prostory na Malé Straně a v roce 1961 dostala MFF budovu v Karlíně. Další vývoj si vynutil rozhodnutí o rozsáhlé výstavbě tzv. Matematicko-fyzikálního učiliště v Praze 8 a v květnu 1968 byl položen jeho základní kámen. Následující politický vývoj stavbu poněkud pozdržel, fakticky byla zahájena v roce 1971 a v roce 1979 byla dokončena část určená pro fyziku. V té době bylo zřejmé, že smělý plán vybudovat na Pelc-Tyrolce kampus pro celou Univerzitu Karlovu se nebude realizovat, a tak se do nového areálu přesunula pouze část fyzikálních kateder.

Tím byla na více než deset let prostorová situace fakulty zafixována a nejnáléhavější potřeby se řešily nouzovými vestavbami a přístavbami. Změnu přinesla až sametová revoluce v listopadu 1989. Díky neustálému úsilí vedení fakulty byla provedena krásná půdní vestavba v karlínské budově a zcela zrekonstruována budova na Malostranském náměstí. Do těchto akcí zasáhla v srpnu 2002 povodeň, která těžce poničila nově zrekonstruovanou budovu v Karlíně i část objektů v Troji. Následky se podařilo poměrně rychle odstranit a poškozené budovy jsou nyní v ještě lepším stavu než před povodní. Zkapalňovač helia a na něj navazující laboratoře nízkých teplot byly přesunuty do budovy kryopavilonu, která byla pro tento účel nově postavena mimo zátopovou zónu.

I když se ve své rekapitulaci snažím vyhýbat konkrétním jménům, myslím, že v souvislosti s rekonstrukcemi fakultních budov a likvidací povodňových škod je třeba vyzvednout roli tehdejšího rektora, profesora Wilhelma, děkana fakulty, profesora Netuky a proděkana pro rozvoj, profesora Sedláka. Není možno zapomenout ani na MŠMT, protože stavební investice, které činily v průběhu 10 let téměř 700 mil. Kč, pocházely většinou z programového financování MŠMT.

Současné vedení pokračovalo v nastoupeném trendu zvelebování prostor svěřených fakultě. Upravily se vnější i vnitřní prostory ve všech areálech fakulty a poslední, co zbývá, komplexní oprava fasády na Malostranském náměstí bude provedena v letošním roce. V současnosti se zaměřujeme hlavně na snižování energetické náročnosti budov, které již přinášejí první výsledky.

I když tyto akce postupně zvýšily užžitnou plochu ve stávajících budovách o téměř 20 %, je pocíťován nedostatek místa zejména v matematické a inženýrské části naší komunity. Počítáme proto v tomto roce se zahájením výstavby nového pavilonu v trojském areálu, který by prostorové problémy na nějakou dobu vyřešil.

Myslím, že je možno konstatovat, že pracoviště MFF patří ve svých oborech k české a nezdá se, že by patřila k evropské nebo světové špičce. Je to samozřejmě zásluha všech, kteří za 60 let fakultou prošli. Mnoho z nich již bohužel není mezi námi a můžeme jim věnovat jen tichou vzpomínku, ale rozvoj fakulty, kterého jsme svědky i účastníky, nesou na svých bedrech současní zaměstnanci. Proto se vedení fakulty rozhodlo při příležitosti zahájení oslav 60. výročí založení fakulty ocenit úsilí těch, kteří se o tento rozvoj zasloužili nejvíce, udělením pamětních medailí.

Je ale třeba zdůraznit, že vedení sekcí i celé fakulty stálo před obtížnou úlohou – srovnat nesrovnatelné. Každý ze zaměstnanců má svůj podíl na výsledcích celé fakulty a zásluhy není možno měřit nebo vážit.

Prosím nyní svého zástupce prof. Pokorného, aby přečetl jména oceněných.

Ještě než ukončím toto slavnostní zasedání, chtěl bych všem přítomným poděkovat za úsilí, které věnují rozvoji fakulty, a požádat je, aby tlumočili toto poděkování na svých pracovištích všem, kteří nemohli být přizváni, byť jejich zásluhy nejsou menší. Na závěr bych ještě rád pozval všechny na číši vína. Vypijte ji na zdraví a další úspěchy Matematicko-fyzikální fakulty.